

استاندارد ساختمان و تجهیزات کتابخانه: با محوریت معلولین

دکتر فاطمه زندیان

عضو هیات علمی دانشگاه تربیت مدرس

دکتر فرهنگ فرخی

عضو هیات علمی دانشگاه زنجان

ناهید بیات بدافی

دانشجوی دکتری دانشگاه UM مالزی

سرشناسه	: زندیان، فاطمه، ۱۳۳۴-
عنوان و نام پدیدآور	: استاندارد ساختمان و تجهیزات کتابخانه: با محوریت معلولین / دکتر فاطمه زندیان، دکتر فرهنگ فرخی، ناهید بیات بدافی.
مشخصات نشر	: تهران: چاپار، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص:، مصور، جدول، نمودار.
شابک	: 978-600-5294-89-7
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۷۹-۱۸۲.
یادداشت	: واژه‌نامه.
موضوع	: کتابخانه‌ها و معلولان.
موضوع	: ساختمان‌های کتابخانه--استانداردها
موضوع	: کتابخانه‌ها--وسایل و تجهیزات
موضوع	: ساختمان‌های کتابخانه--طرح و ساختمان
شناسه افزوده	: فرخی، فرهنگ، ۱۳۴۳ -
شناسه افزوده	: بیات بدافی، ناهید، ۱۳۵۹-
رده‌بندی کنگره	: ۷۱۱/۹۲ : ۱۳۹۰ : ۹۶م/
رده‌بندی دیویی	: ۰۲۷/۶۶۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۲۸۸۵۴۰

تهران: ۸۸۸۹۹۶۸۰ - ۰۲۱۴ - ۹۱۳۱۹۶

استاندارد ساختمان و تجهیزات کتابخانه: با محوریت معلولین

دکتر فاطمه زندیان

دکتر فرهنگ فرخی

ناهید بیات بدافی

صفحه‌آرایی: علم‌پروز

طراح جلد: رحیم کبیرصاری

چاپ اول، ۱۳۹۰

ناظر فنی چاپ: مریم نفضلی

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: چاپخانه آرین

ISBN: 978-600-5294-89-7

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۹۴-۸۹-۷

۶۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۵	فصل اول: کلیات
۱۵	مقدمه
۱۸	وضع و آمار معلولین در ایران
۲۶	معلولیت و انواع آن
۲۷	پیامدهای نقص و معلولیت
۲۸	نقشه‌های معلولیت‌زا
۳۲	معلول جسمی - حرکتی
۳۵	محدودیت‌های معلولین جسمی - حرکتی
۳۶	تقسیم‌بندی معلولین جسمی از نظر میزان حرکت
۳۶	وسایل کمکی معلولین جسمی - حرکتی
۴۱	انواع صندلی چرخدار
۴۱	اندازه‌های قانونی صندلی چرخدار
۴۴	توانبخشی
۴۶	توانبخشی پزشکی
۴۷	توانبخشی آموزشی
۴۸	آگاه‌سازی عموم مردم در راستای معلولیت، توانبخشی و نقش کتابخانه‌ها
۴۸	توانبخشی اجتماعی
۵۰	اهداف و وظایف توانبخشی اجتماعی و نقش کتابخانه‌ها
۵۱	توانبخشی روانی
۵۲	توانبخشی حرفه‌ای

۵۳	سیر تطور اجتماعی و نگرش به معلولیت‌ها در جوامع.....
۵۵	گذری بر تاریخچه آموزش و پرورش معلولین در ایران.....
۵۶	تاریخچه آموزش و پرورش کودکان ناشنوا در ایران.....
۵۷	تاریخچه آموزش و پرورش کودکان نابینا در ایران.....
۶۰	سازمان بهزیستی کشور.....
۶۱	سازمان آموزش و پرورش استثنایی.....
۶۲	بنیاد جانبازان انقلاب اسلامی.....
۶۲	کتابخانه عمومی حسینیه ارشاد.....
۶۳	تعاریف برخی از اصطلاحات تخصصی.....
۶۷	فصل دوم: تاریخچه مصوبات بین‌المللی برای معلولین.....
۶۷	مقدمه.....
۶۹	تاریخچه مصوبات بین‌المللی برای معلولین.....
۷۲	ماده واحدهای کنوانسیون حقوق معلولین.....
۷۲	ماده ۹ در دسترس بودن.....
۷۳	ماده ۲۱ آزادی ابراز عقیده و بیان و دسترسی به اطلاعات.....
۷۴	ماده ۲۴ تحصیلات.....
۷۵	ماده ۲۶ توانمندسازی و توانبخشی.....
۷۶	ماده ۳۰ مشارکت در زندگی فرهنگی، تفریحی و ورزشی.....
۷۶	اصول مجامع عمومی بین‌المللی برای معلولین.....
۷۷	عادی‌سازی.....
۷۷	توانبخشی.....
۷۸	وقت آزاد.....
۷۹	قانون جامع حمایت از حقوق معلولین.....
۸۱	فصل سوم: ساختمان کتابخانه.....
۸۱	ساختمان کتابخانه.....
۸۱	تاریخچه ساختمان کتابخانه.....
۸۶	ساختمان کتابخانه‌های عصر حاضر.....
۸۷	استنتاج از تاریخچه ساختمان کتابخانه‌ها.....
۸۸	تجهیزات کتابخانه.....

۸۸	انواع کتابخانه‌ها و اهداف آنها.....
۸۹	کتابخانه عمومی.....
۹۱	کتابخانه دانشگاهی.....
۹۳	فصل چهارم: استانداردهای ساختمانهای عمومی و کتابخانه‌ها.....
۹۳	استانداردهای ساختمان‌های عمومی و کتابخانه‌ها.....
۹۳	مقایسه اندازه‌ها و ابعاد توصیه شده عناصر ساختمانی.....
۹۴	چک لیست ایفلا برای دسترسی معلولین به کتابخانه‌ها.....
۹۹	چک لیست ADA برای کتابخانه‌ها.....
۱۰۱	استاندارد ADA به IDA.....
۱۰۲	نکاتی در مورد طراحی فضای سبز مقابل کتابخانه.....
۱۰۲	۱-۴- پارکینگ و ایستگاه‌های سوار و پیاده کردن مسافر.....
۱۰۲	۱-۱-۴- موقعیت پارکینگ.....
۱۰۲	۲-۱-۴- فضاهای پارکینگ.....
۱۰۳	۳-۱-۴- نصب علائم.....
۱۰۳	۴-۱-۴- ارتفاع مجاز خالص.....
۱۰۴	۵-۱-۴- مناطق سوار کردن مسافر.....
۱۰۴	۶-۱-۴- تعداد جای پارک.....
۱۰۵	۲-۴- شیب‌های برآمده (رмп برجسته).....
۱۰۵	۱-۲-۴- شیب (رмп).....
۱۰۵	۲-۲-۴- پهنای (عرض).....
۱۰۶	۳-۲-۴- سطح.....
۱۰۶	۴-۲-۴- کناره‌های رмп برجسته.....
۱۰۶	۵-۲-۴- رмп‌های برجسته پیش‌ساخته.....
۱۰۷	۶-۲-۴- علائم هشداردهنده.....
۱۰۷	۷-۲-۴- موانع.....
۱۰۷	۸-۲-۴- موقعیت در تقاطع‌های علامت‌گذاری شده.....
۱۰۷	۳-۴- رмп‌های برجسته مورب.....
۱۰۷	۴-۴- رмп‌ها (سطوح شیبدار).....
۱۰۷	۱-۴-۴- سربالایی و سرازیری.....
۱۰۹	۲-۴-۴- پهنای آزاد رмп.....

۱۰۹	۳-۲-۴- باگردها (ایستگاه بین شیب‌ها)
۱۰۹	۵-۴- نرده‌های دستگیره
۱۱۱	۶-۴- درها
۱۱۱	۱-۶-۴- درهای گردان ورودی
۱۱۲	۲-۶-۴- گیشه‌ها
۱۱۲	۳-۶-۴- درهای دو لنگه
۱۱۲	۴-۶-۴- عرض آزاد
۱۱۲	۵-۶-۴- فضای آزاد چرخش درها
۱۱۴	۶-۶-۴- دو در مقابل هم
۱۱۴	۷-۶-۴- آستانه درهای ورودی
۱۱۴	۸-۶-۴- پراق آلات درها
۱۱۵	۹-۶-۴- وسیله‌های بستن در
۱۱۵	۱۰-۶-۴- درهای اتوماتیک و درهای برفی
۱۱۵	۷-۴- سطوح زمین و کف
۱۱۵	۱-۷-۴- فرش، موکت
۱۱۶	۲-۷-۴- شبکه های درپوش
۱۱۶	۸-۴- میز امانت
۱۱۷	۹-۴- محل‌های مطالعه و خواندن
۱۱۸	۱-۹-۴- پهنای گذرگاه صندلی چرخدار
۱۱۸	۲-۹-۴- پهنای لازم برای عبور دو صندلی چرخدار
۱۱۹	۳-۹-۴- فضای چرخش صندلی چرخدار
۱۲۰	۴-۹-۴- اشیاء برآمده یا آویزان
۱۲۰	۱۰-۴- جای نشستن
۱۲۰	۱-۱۰-۴- اندازه و فضای آزاد زمین یا کف زمین برای صندلی چرخدار
۱۲۰	۲-۱۰-۴- فضای آزاد زانو
۱۲۳	۳-۱۰-۴- ارتفاع میزها یا پیشخوان‌ها
۱۲۳	۴-۱۰-۴- رابطه آزاد بودن جای مانور و حرکت به فضاهای صندلی چرخدار
۱۲۳	۵-۱۰-۴- دسترسی به جلو برای افراد روی صندلی چرخدار
۱۲۴	۶-۱۰-۴- دسترسی و نزدیکی از پهلو برای فرد روی صندلی چرخدار
۱۲۵	۱۱-۴- جاکارتی و محل نمایش مجلات
۱۲۶	۱۲-۴- قفسه‌بندی

- ۱۲۶ ۱-۱۲-۴- پهنای (عرض)
 ۱۲۷ ۲-۱۲-۴- فضای گذر
 ۱۲۷ ۳-۱۲-۴- فضای بالای سر
 ۱۲۸ ۱۳-۴- محل های گردمایی
 ۱۲۸ ۱-۱۳-۴- اندازه محل های صندلی چرخدار
 ۱۲۹ ۲-۱۳-۴- محل استقرار صندلی های چرخدار
 ۱۲۹ ۳-۱۳-۴- دسترسی به محلهای نمایش (قسمت اجرا)
 ۱۳۰ ۱۴-۴- پله ها
 ۱۳۰ ۱-۱۴-۴- کف و ارتفاع پله ها
 ۱۳۰ ۲-۱۴-۴- لبه پله ها
 ۱۳۰ ۳-۱۴-۴- نرده های دستگیره
 ۱۳۲ ۱۵-۴- آسانسور
 ۱۳۲ ۱-۱۵-۴- دگمه های احضار کننده آسانسور
 ۱۳۲ ۲-۱۵-۴- چراغ های راهرو
 ۱۳۳ ۳-۱۵-۴- علائم برجسته و خط بریل بر روی ورودی های آسانسور
 ۱۳۳ ۴-۱۵-۴- در محافظ و تجهیزات بازکننده
 ۱۳۳ ۵-۱۵-۴- سطوح کف آسانسور
 ۱۳۵ ۶-۱۵-۴- میزان روشنایی
 ۱۳۵ ۷-۱۵-۴- کنترل دستگاه آسانسور
 ۱۳۵ ۱-۷-۱۵-۴- کلیدها
 ۱۳۵ ۲-۷-۱۵-۴- ارتفاع دگمه ها
 ۱۳۵ ۳-۷-۱۵-۴- موقعیت
 ۱۳۵ ۸-۱۵-۴- نشان دهنده موقعیت آسانسور
 ۱۳۷ ۱۶-۴- آپسردکن ها و آبخوری ها
 ۱۳۷ ۱-۱۶-۴- ارتفاع آبخوری ها
 ۱۳۸ ۲-۱۶-۴- موقعیت آبخوری ها
 ۱۳۸ ۳-۱۶-۴- کنترل ها
 ۱۳۸ ۴-۱۶-۴- فضاهای آزاد
 ۱۳۹ ۱۷-۴- رستوران ها
 ۱۳۹ ۱-۱۷-۴- پیشخوانها و میزهای دو طرف باز
 ۱۳۹ ۲-۱۷-۴- راهروهای در دسترس

۱۳۹	۳-۱۷-۴- مناطق غذاخوری
۱۳۹	۴-۱۷-۴- مسیرهای سرو غذا.....
۱۴۰	۵-۱۷-۴- لوازم میز غذا و محل های لوازم مصرفی
۱۴۰	۶-۱۷-۴- ماشین های سکه ای و سایر تجهیزات
۱۴۰	۱۸-۴- تلفن ها.....
۱۴۰	۱-۱۸-۴- سطح آزاد کف
۱۴۰	۲-۱۸-۴- ارتفاع نصب تلفن
۱۴۰	۳-۱۸-۴- اشیاء بر جسته
۱۴۰	۴-۱۸-۴- دگمه های کنترل
۱۴۱	۵-۱۸-۴- کتاب راهنمای تلفن
۱۴۱	۶-۱۸-۴- طول سیم دستگاه تلفن
۱۴۲	۱۹-۴- توالت
۱۴۲	۱-۱۹-۴- فضای آزاد کف
۱۴۲	۲-۱۹-۴- ارتفاع
۱۴۳	۳-۱۹-۴- دستگیره های کمکی
۱۴۴	۴-۱۹-۴- سیفون یا اهرم های شستوی داخل توالت
۱۴۴	۵-۱۹-۴- توزیع کننده های کاغذ توالت
۱۴۵	۲۰-۴- اتاق های توالت
۱۴۵	۲۱-۴- دستشویی و آینه ها
۱۴۵	۱-۲۱-۴- ارتفاع و سطوح آزاد
۱۴۷	۲-۲۱-۴- فضای آزاد کف
۱۴۷	۳-۲۱-۴- لوله ها و سطوح در معرض دید
۱۴۷	۴-۲۱-۴- شیرهای آب
۱۴۷	۵-۲۱-۴- آینه ها
۱۴۹	فصل پنجم: استانداردها جهت طراحی فضا برای معلولین
۱۴۹	ابعاد فیزیکی فرد سالم
۱۴۹	محدوده دسترسی فرد سالم و معلول
۱۵۳	ابعاد فیزیکی فرد بر روی صندلی چرخدار
۱۵۳	محدوده بینایی
۱۵۴	ابعاد فضای پارکینگ

۱۵۷	مسیرهای قابل دسترس در فضاهای سبز
۱۵۹	مسیرهای عبور
۱۶۳	امکانات عمومی
۱۶۷	وسایل نقلیه عمومی
۱۶۸	میز امانت
۱۷۳	فضای داخلی سروریسهای بهداشتی
۱۷۵	علائم و نشانه‌های بین‌المللی معلولین
۱۷۸	پیوست: جدول تبدیل مقیاس‌ها
۱۷۹	منابع و مآخذ

به نام خدا

پیشگفتار

امروزه با افزایش امکانات آموزشی و پژوهشی در دنیا، نیاز به امکانات اطلاع‌رسانی ضرورتی بی‌بدیل و عمومی است. "هدف کتابدار، با هدایت و تفسیر مکرر علایق گروهی بر حسب علایق نهایی یک جامعه، وحدت بخشی به جامعه است" (نیتکی). با توجه به پنج قانون علم کتابداری رانگانانان که (۱) کتاب برای استفاده است (۲) هر خواننده‌ای کتابش (۳) هر کتابی خواننده‌اش (۴) وقت خواننده را هدر ندهید (۵) کتابخانه اندام واره‌ای است زنده و پویا، می‌توان گفت که در راستای تطابق با کارکرد جدید آموزش و توانبخشی در دنیا به منظور داشتن دیدگاه جامعه‌نگر که راهبرد آن آماده‌سازی تمام اقشار جامعه از جمله افراد معلول و سالم در کنار هم می‌باشد و از آنجائی که موجودیت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در طی تاریخ تمدن بشری به خاطر انتفاع شخصی نبوده و اهداف، نقش، وظایف، خدمات و انواع آنها به نیازهای مردمی بستگی داشته است که به آنان خدمت می‌کند، همچنین در نظر گرفتن این مطلب که کتابخانه‌ها همیشه بازتابی از شرایط حاکم بر جامعه خود بوده‌اند، به گونه‌ای که مطالعه تاریخ کتابخانه‌ها به عنوان نهادی اجتماعی، راهی است برای تحلیل تاریخ گذشته جوامع، پس می‌توان نتیجه گرفت که در راستای همپایی با اهداف فعلی جامعه موجود که خواستار همزیستی افراد معلول در کنار افراد عادی جامعه و آموزش نحوه برخورد و رفتار مناسب با آنان می‌باشد بایستی پیش از فراهم نمودن منابع چاپی و غیرچاپی موجود برای آنان و همچنین تهیه و استفاده از فناوری‌های موجود در این زمینه، ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی را از نظر فیزیکی برای حضور این قشر از جامعه

بر اساس استانداردهای بین‌المللی موجود مناسب‌سازی نموده و دسترس‌پذیر نماییم. مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌ها از سه دیدگاه مورد توجه می‌باشند: اول مکان مرکز اطلاع‌رسانی، سپس ساختمان خود مرکز و نهایتاً تجهیزات داخلی و امکانات اطلاع‌رسانی. با میری در دنیا و ملاحظه این سه مورد به نظر می‌رسد که مورد اول و دوم به علت میان‌رشته‌ای بودن زیاد مورد عنایت قرار نگرفته و تنها متخصصین رشته اطلاع‌رسانی در مورد سوم بیشتر تحقیقات علمی، پژوهشی و اجرایی را داشته‌اند و جالب اینکه برای دو مورد اول و دوم که بسیار مهمتر به نظر می‌رسند، متخصصین شهرسازی، معماری و عمران در این راستا رغبت کمتری نشان داده‌اند و اجمالی در بین کتب، طرح‌ها و پژوهش‌ها نشان می‌دهد که هیچ مرجعی در مورد اینکه یک مکان اطلاع‌رسانی که قابل استفاده برای همه اقشار جامعه باشد در اختیار نبوده و یا اینکه از لحاظ امکانات معماری، شهرسازی، چیدمان صحیح و امن تجهیزات کتابخانه‌ای به ندرت مرجعی در دسترس است.

بیرو این فلسفه در این نوشتار سعی در ارائه اسلوب، روش و دیدگاه‌های معماری و سازه‌ای به دست‌اندرکاران این نوع سازه‌ها از یک سو و یادآوری اینکه متخصصین این رشته به عنوان مدیران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی خود نیز در ساخت، طراحی و اجرای منطقی و صحیح با دید صاحب‌نظرانه در کنار متخصصین شهرسازی و معماری قرار گیرند و نهایت اینکه با دید عمیق در این مورد به نظر می‌رسد که راه اندازی دو رشته‌ای و میان‌رشته‌ای به عنوان مثال شهرسازی و اطلاع‌رسانی - معماری و اطلاع‌رسانی و بالعکس نیز در آینده یک نیاز جامعه به نظر می‌رسد. اگر هرم علاقمندان به مطالعه و پژوهش که از مراکز اطلاع‌رسانی استفاده می‌کنند سیر نزولی طی کند، در این راستا دسترس‌پذیری، قابل استفاده و کاربر پسند بودن آن فقط در استفاده از امکانات داخل مراکز نبوده بلکه خود ساختمان و محل آن را نیز دربر می‌گیرد.

نویسندگان با آوردن مطالبی از آموخته‌های خود از رشته‌های اطلاع‌رسانی و کتابداری از یک سو و شهرسازی، معماری و عمران از سوی دیگر سعی در ارائه مطالب همه‌جانبه که به‌طور قطع بی‌نقص نیز نمی‌تواند باشند، بوده به‌طوری‌که این مراکز تبدیل به محلی با اساسی‌ترین امکانات و راحت‌ترین محل برای آموزش و

پژوهش باشد.

برای نیل به این هدف سعی شده پیشنهادات تقریباً جامع از چگونگی استانداردسازی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی با محوریت قشری از جامعه که نیاز بیشتری به امکانات اطلاع‌رسانی داشته باشند صورت گرفته است. بدین معنا که خردسالان، مادران با فرزندان خردسال، معلولین با محدودیت‌های مختلف حرکتی و نهایتاً سالخوردگان که یکی از بهترین بخش زندگی آنان مطالعه می‌تواند باشد، بایستی بتوانند به راحتی وارد این مکان شده، حرکت و جستجو کرده و مطالعه و نهایتاً به راحتی و بدون دردسر و زحمت و یا زحمت کمتر آنجا را ترک کنند.

در تهیه این کتاب سعی شده کلیه شکل‌ها، جداول و نمودارها با کمک نرم‌افزارهای رایج ترسیم و ارائه گردند و جهت وضوح بیشتر تصاویر به صورت رنگی آورده شده‌اند. در تهیه بخش نوشتاری کتاب نیز سعی شده است تا متنی با فرمت مناسب جهت خوانندگان و علاقمندان قرار گیرد تا به سهولت از مطالب آن استفاده نمایند.

در خاتمه از زحمات جناب آقای دکتر فرهنگ فرخی که به عنوان مشاور و صاحب‌نظر سازه و معماری که با تجربیات چندین ساله خود در داخل و خارج از کشور در این موضوع ما را یاری نموده‌اند تشکر می‌نمایم.

با تشکر

فاطمه زندیان